

Марія Кратюк,

здобуач вищої освіти,

Державного торговельно-економічного університету

Наталія Шуст,

професор, доктор соціологічних наук,

професор кафедри філософії соціології та політології,

Державний торговельно-економічний університет

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЯК ЗАГРОЗА КОЛЕКТИВНІЙ БЕЗПЕЦІ В УМОВАХ ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Якісне включення працівників в роботу усіх сфер та систем є нагальним, а ризик професійного вигорання становить загрозу для суспільства, враховуючи повномасштабне вторгнення країни-агресорки на українські землі. Загалом у XXI столітті колективна безпека стикається з новими викликами, серед яких професійне вигорання працівників критичних сфер набуває особливої актуальності. Це явище не лише впливає на індивідуальне благополуччя, але й становить загрозу для ефективного функціонування систем охорони здоров'я, армії, служб порятунку та інших ключових інституцій, що забезпечують безпеку суспільства.

Професійне вигорання визначається як стан емоційного, фізичного та ментального виснаження, спричинений тривалим стресом на робочому місці, який не був ефективно подоланий [1]. Згідно з 11-ю редакцією Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-11), вигорання характеризується трьома ключовими ознаками:

- відчуттям виснаження енергії;
- ментальною відстороненістю від професійної діяльності, цинічним або негативним ставленням до неї;

– зниженням результативності в роботі.

Цей феномен стосується виключно професійного контексту й не застосовується до опису життєвих труднощів в інших сферах. Визначення було оновлено й уточнено у МКХ-11 порівняно з попередньою версією класифікації [2].

Актуальність проблеми професійного вигорання особливо зросла для всього світу в умовах пандемії COVID-19[3]. За даними національного опитування медичних працівників США, проведеного під час пандемії, 55% респондентів повідомили про симптоми вигорання, а близько 61% опитаних медичних працівників заявили, що пандемія завдала шкоди їх психічному здоров'ю [4].

Систематичний огляд літератури, присвячений вигоранню серед медичних працівників у період пандемії, засвідчив, що найвищий рівень емоційного виснаження спостерігається серед молодих фахівців, жінок та працівників відділень інтенсивної терапії. До ключових чинників розвитку вигорання належать: надмірне навантаження, етичні дилеми, що виникають під час прийняття рішень у критичних ситуаціях, та тривалий контакт із ризиком інфікування [5].

Важливо розуміти, що професійне вигорання має не лише особистісні наслідки, а й значною мірою впливає на якість функціонування системи охорони здоров'я. Дослідження показують зв'язок вигорання з помилками медичного персоналу, зниженням якості надання допомоги, а також зменшенням рівня задоволеності пацієнтів [6].

Соціологічні дослідження вказують на те, що це явище особливо поширене серед представників «допоміжних» професій. Особливо

небезпечним є вигорання у тих, хто несе відповідальність за життя інших – медиків, військових, рятувальників, поліцейських.

Військові та служби порятунку стикаються з постійними стресовими ситуаціями. Військові особливо часто можуть відзначати у себе симптоми вигорання після тривалих бойових чергувань або ротацій. Подібна ситуація і в рятувальників. Наслідками є зниження рівня концентрації, фізичне виснаження, труднощі в прийнятті рішень – усе це прямо загрожує ефективності дій у кризових ситуаціях.

У системі охорони здоров'я ситуація не менш критична. Пандемія COVID-19 стала лакмусовим папірцем, що виявив масштаби проблеми. За даними досліджень за вересень 2020 року від Mental Health America виявлено, що 93% медичних працівників переживають стрес, а 76% повідомляють про виснаження та вигорання [7, с. 5]. Це призводило до скорочення кадрового складу, помилок у діагностиці, низької мотивації до праці та, як наслідок, до погіршення якості надання медичних послуг.

Соціологічний вимір професійного вигорання дозволяє оцінити не лише його індивідуальні наслідки, але й структурні ризики. Системне ігнорування даного явища призводить до послаблення інституцій, які є опорою колективної безпеки. Зниження морального духу, зменшення продуктивності, підвищення рівня плинності кадрів — усе це є ознаками того, що проблема виходить за межі особистісної сфери та стає соціальним викликом, особливо в умовах війни.

Вирішення цієї проблеми потребує системного підходу: впровадження політики підтримки працівників, навчальних програм зі стрес-менеджменту, постійного моніторингу емоційного стану персоналу, а також створення ефективного механізму

зворотного зв'язку між працівниками та адміністрацією. Соціологія у цьому випадку виступає не лише як інструмент дослідження, а й як методологія побудови здорових трудових відносин[8,9]. Зміни, які сьогодні відбуваються в Україні, висувають також і до освітян нові, більш складні вимоги[10], що значною мірою впливає на психічний стан працівників, провокує виникнення емоційного напруження, професійні стреси і призводить до формування внутрішньоособистісних конфліктів.

Отже, професійне вигорання є серйозною загрозою для колективної безпеки, оскільки впливає на ефективність функціонування ключових інституцій. Соціологічний аналіз цього явища дозволяє розробити ефективні стратегії його виявлення, подолання та забезпечити стійкість систем безпеки в умовах зовнішніх загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Maslach, C., & Leiter, World Psychiatry. 2016 Jun 5;15(2):103–111.
2. Burn-out an “occupational phenomenon”: International Classification of Diseases. World Health Organization. 2019. – <https://www.who.int/news/item/28-05-2019-burn-out-an-occupational-phenomenon-international-classification-of-diseases>
3. Шуст Н.Б., Морозов А.Ю. Соціально-економічний вимір post-COVID- 19 реальності: філософський аналіз (частина 2). *Гілея: науковий вісник*. К.: «Видавництво «Гілея», 2022. Вип. 169-170 (No 2-3).С.36-43.
4. Axios. Health care workers feel stress, burnout more than a year into the pandemic. 2021. <https://www.axios.com/2021/04/22/coronavirus-pandemic-health-care-workers-stress>

5. Leo CG, Sabina S, Pietro M, et al. *Burnout Among Healthcare Workers in the COVID-19 Era: A Review of the Existing Literature*. 2021. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8585922/>
6. Salyers MP, Bonfils KA, Luther L, et al. *The relationship between professional burnout and quality and safety in healthcare: a meta-analysis*. J Gen Intern Med. 2017;32(4):475–482. <https://doi.org/10.1007/s11606-016-3886-9>
7. Олійник М. Дослідження синдрому вигорання. КПТорієнтована модель допомоги при емоційному вигоранні. Львів, 2021. №3. С. 40–50.
8. Шуст Наталія. Освіта у стратегії випередження гібридних загроз українській суб'єктності у глобалізованому світі. Соціокультурні трансформації та геополітичні виклики в умовах багатопольярного світу [Електронний ресурс]: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2022 р.) / відп. ред. А. Кравченко. Київ: Держ. торг.- екон. ун-т, 2022. С. 357-360. <http://doi.org/10.31617/k.knute.2022-11-24>
9. Шуст Н.Б., Дубовик С.М. Вища освіта в сучасних умовах: криза або оновлення // Міждисциплінарний дискурс у дослідженні феномену соціального : зб. матеріалів ІІІ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (30 берез. 2021 р.) / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». С.255-257. URL:<https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/36049?show=full&locale-attribute=en>
10. Шуст Н.Б., Дубовик С.М. Освіта online: проблеми vs перспективи// Всеукраїнська науково-практична конференція "Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії, 2021р. С.126-130. URL:<https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/78ca9317b98bdfdb8dfc82fdb8a9e6f00.pdf>